

B. Osobitná časť

K Čl. I

Bod 1

Zmenou zákona sa konštituuje základné právo prijímateľa sociálnej služby v zariadení sociálnych služieb určiť si dôverníka, ktorému musí poskytovateľ služieb oznamovať významné právne udalosti v živote prijímateľa (bližšie špecifikované v čl. I bodov 3, 4, 5, 6 a 7 návrhu zákona). Dôverník je fyzická osoba, ktorá s určením za dôverníka súhlasí a je spôsobilá na právne úkony. Výber dôverníka je plne v kompetencii prijímateľa sociálnej služby. Podmienkou vzniku postavenia dôverníka je určovací prejav vôle prijímateľa sociálnej služby a súhlas dôverníka. Na súhlas dôverníka a ani na určovací prejav vôle prijímateľa sociálnej služby sa nekladie formálna náležitosť. Cieľom je zabezpečiť pre prijímateľa sociálnej služby flexibilitu a dôvernosť vzťahu. Aby však poskytovateľ služieb mohol plniť povinnosti, ktoré sa navrhujú (bližšie špecifikované v čl. I bodov 3, 4, 5, 6 a 7 návrhu zákona), je potrebné, aby prijímateľ sociálnej služby oznámil poskytovateľovi služieb nevyhnutné kontaktné údaje.

Inštitút dôverníka má za cieľ napomáhať prijímateľovi sociálnej služby dodržiavať jeho základné ľudské práva a slobody a ľudskú dôstojnosť prijímateľa (§ 6 ods. 2 písm. a/ zákona). Dôverník môže rovnako napomáhať uplatneniu práva osobného kontaktu, telefonického kontaktu, písomného kontaktu alebo elektronického kontaktu s osobou, ktorú si sám určí, najmä na účel ochrany jeho práv a právom chránených záujmov, nadväzovania a udržiavania sociálnych väzieb s rodinou a komunitou a udržiavania partnerských vzťahov (§ 6 ods. 3 písm. a/ zákona).

Určenie dôverníka nekonkuruje právu prijímateľa kontaktovať sa s osobou, ktorú si sám určí v zmysle platného zákona (§ 6 ods. 3 písm. a/ zákona). S inštitútom dôverníka nastávajú významné právne udalosti, ktoré sú uvedené v čl. I bodov 3, 4, 5, 6 a 7 návrhu zákona. Na druhej strane právo podľa § 6 ods. 3 písm. a/ zákona je samostatne stojace právo t.j. právo ktoré sa dá vykonávať popri existencii dôverníka.

Vzhľadom k tomu, že právo určiť si dôverníka je prirodzeným právom prijímateľa sociálnej služby t.j. nejedná sa o prejav vôle v kvalite právneho úkonu (§ 34 Občianskeho zákonníka) ako prejav vôle smerujúci najmä k vzniku, zmene alebo zániku majetkových práv a keďže prijímateľovi s určením dôverníka nehrozí riziko zhoršenia jeho majetkovej pozície, v zákone sa vyjadruje skutočnosť, že na určenie dôverníka sa nevyžaduje súhlas opatrovníka. Explicitne sa v zákone upravuje, že ak by aj opatrovnícky súd vymedzil v rozhodnutí o ustanovení opatrovníka jeho právo zastupovať opatrovanca (prijímateľa sociálnej služby) aj otázke zdravotnej starostlivosti alebo sociálnej starostlivosti, predmetom rozsahu zastúpenia nie je prejav vôle o určení dôverníka. Dané ustanovenie má za cieľ podporiť schopnosť voľby a naplnenia vzťahu dôvery. Na vytvorenie vzťahu dôvery nie je potrebné mať úplnú spôsobilosť na právne úkony. Je to prirodzené právo človeka.

Bod 2

Zmenou sa zavádza zákonná diskvalifikácia, aby poskytovateľ sociálnej služby alebo zamestnanec poskytovateľa sociálnej služby bol ustanovený za opatrovníka podľa Občianskeho zákonníka a Civilného mimosporového poriadku. Cieľom navrhovanej normy je hmotnoprávne diskvalifikovať uvedené osoby z možnosti, aby ich všeobecné súdy SR (opatrovníctvo dospelých) ustanovili ako opatrovníka. Návrh zákona je *lex specialis* k ustanoveniu § 30 prvá alternatíva Občianskeho zákonníka. Návrh zákona explicitne špecifikuje stret záujmov zákonného zástupcu so záujmami zastúpeného. Prax ukázala (viď citované výročné správy komisárky pre osoby so zdravotným postihnutím), že keď poskytovateľ sociálnej služby bol ustanovený za opatrovníka, opatrovnícky súd nemal poznatky o strete záujmov zákonného zástupcu so záujmami zastúpeného a nestihol včasne ochrániť záujem opatrovanca ustanovením osobitného zástupcu podľa § 30 Občianskeho zákonníka. Preto je dôležité ukotviť zákonnú diskvalifikáciu, aby sa predchádzalo stretu záujmov.

Návrh zákona zároveň vyjadruje zákaz pre poskytovateľa sociálnej služby prevziať funkciu opatrovníka resp. sa o ňu uchádzať. Hmotnoprávna diskvalifikácia platí len na situácie, keď poskytovateľ sociálnej služby resp. jeho zamestnanec poskytuje aktuálne sociálnu službu opatrovancovi. Nejedná sa o absolútnu hmotnoprávnu diskvalifikáciu. Zákon nevylučuje, aby napríklad zamestnanec poskytovateľa sociálnej služby prevzal funkciu opatrovníka vo vzťahu k opatrovancovi – prijímateľovi sociálnej služby, ktorý je klientom iného zariadenia.

Hmotnoprávna diskvalifikácia však nemá vplyv na to, aby poskytovateľ sociálnej služby alebo zamestnanec poskytovateľa sociálnej služby poskytovali v zmysle § 55 zákona pomoc pri výkone opatrovníckych práv a povinností opatrovníkovi, fyzickej osobe, ktorá má záujem vykonávať funkciu opatrovníka alebo fyzickej osobe, ktorá si sama nedokáže uplatňovať a chrániť práva a právom chránené záujmy.

Návrh zákona má zamedziť konfliktu záujmov medzi opatrovníkom a opatrovancom, ktorý avizovala komisárka pre osoby so zdravotným postihnutím vo vyššie citovaných častiach výročných správ. Komisárka konštatovala, že *„súdy ustanovujú za opatrovníkov zariadenia sociálnych služieb. Toto konanie je v rozpore správnou úpravou a účelom zákonného zastupovania. Opatrovníkom, teda zákonným zástupcom osoby s obmedzenou spôsobilosťou na právne úkony má byť osoba nestranná, nezávislá, ktorá má konať v najlepšom záujme opatrovanca. Pri mojej monitorovacej činnosti zariadení poskytujúcich celoročné sociálne služby som zistila rôzne zneužívanie funkcie opatrovníka zariadeniami, a to či už išlo o verejných alebo neverejných poskytovateľov služieb. Zistené boli napr. takéto pochybenia: zmluvu o poskytovaní sociálnych služieb podpísali zariadenia sami so sebou – na jednej strane ako poskytovatelia, na druhej strane ako súdom ustanovení opatrovníci klientov zariadení, v snahe získať finančné prostriedky pre fungovanie zariadenia sa rozšírila prax zariadení uzatvárať v mene klientov poisťné zmluvy – životné poistenie a zmluvy na zabezpečenie prostriedkov na úhradu nákladov spojených s poslednou rozlúčkou, v ktorých zariadenia uvádzajú seba ako príjemcov plnenia, klientov nevedú k samostatnosti, o všetkom*

rozhodujú zariadenia, aj keď nejde o právne úkony, nedochádza k vyúčtovaniu finančných prostriedkov, kontrola opatrovníkov súdmi je slabá, slabú kontrolu niektoré zariadenia využívajú na vytváranie neopodstatnených poplatkov nad rámec zmluvy o poskytovaní sociálnych služieb.¹

Legislatívnou inšpiráciou pre dané ustanovenia je nemecká právna úprava - konkrétne ustanovenie § 1897 ods. 3 nemeckého Občianskeho zákonníka (BGB), ktoré rovnako diskvalifikuje z opatrovníctva zariadenia starostlivosti.²

Body 3, 4 a 5

Zmenou sa má zväčšiť rozsah informovania o použití prostriedkov obmedzenia prijímateľa sociálnej služby a zároveň sa rozširuje zoznam adresátov o dôverníka (bližšie špecifikovaný v čl. I bod 1 návrhu zákona). Dôverník má podľa návrhu dostať informáciu o tom, aké obmedzenie bolo voči prijímateľovi sociálnej služby použité. Rozsah týchto údajov už dnes t.j. podľa platného práva sa zapisuje do registra telesných a netelesných obmedzení. Konkrétne sa jedná o tieto údaje: meno, priezvisko a dátum narodenia, spôsob a dôvody obmedzenia prijímateľa sociálnej služby, dátum a čas trvania tohto obmedzenia, opis okolností, ktoré viedli k obmedzeniu prijímateľa sociálnej služby, s uvedením príčiny nevyhnutného obmedzenia, opatrenia prijaté na zamedzenie opakovania situácie, pri ktorej bolo nevyhnutné použiť obmedzenie, meno, priezvisko a podpis lekára so špecializáciou v špecializačnom odbore psychiatria, ktorý obmedzenie nariadil a schválil, alebo dodatočne bezodkladne schválil, meno, priezvisko a podpis sociálneho pracovníka, ktorý sa k použitiu obmedzenia písomne vyjadril a popis zranení, ktoré utrpeli zúčastnené fyzické osoby. Návrh zákona nerozširuje rozsah údajov. Návrh však prináša možnosť dôverníkovi oboznámiť sa so situáciou prijímateľa a prípadne použiť právne nástroje s cieľom napomôcť prijímateľovi sociálnej služby dodržiavať jeho základné ľudské práva a slobody a ľudskú dôstojnosť v súvislosti s použitím prostriedkov obmedzenia prijímateľa. Okrem dôverníka údaje v širšom rozsahu sa oznámia zákonnému zástupcovi prijímateľa sociálnej služby a súdom ustanovenému opatrovníkovi.

Legislatívnou inšpiráciou pre dané ustanovenia je rakúska právna úprava - konkrétne spolkový zákon o ochrane osobnej slobody počas pobytu v domovoch a iných zariadeniach sociálnej starostlivosti *Bundesgesetz über den Schutz der persönlichen Freiheit während des Aufenthalts in Heimen und anderen Pflege- und Betreuungseinrichtungen (Heimaufenthaltsgesetz – HeimAufG)*.

Bod 6

Prax ukázala, že prijímateľ sociálnej služby je často bytostne odkázaný na pobytovú sociálnu službu. Zvyšujúci sa počet osôb odkázaných na pobytovú sociálnu službu³ prirodzene so

¹ Str. 88.

² Wer zu einer Anstalt, einem Heim oder einer sonstigen Einrichtung, in welcher der Volljährige untergebracht ist oder wohnt, in einem Abhängigkeitsverhältnis oder in einer anderen engen Beziehung steht, darf nicht zum Betreuer bestellt werden.

sebou prináša „trhový tlak“ na uvoľnenie miest. Preto návrh zákona v tomto bude vnáša pravidlá pre férovosť zmluvných vzťahov. Návrh má upevniť postavenie prijímateľa sociálnej služby v prípade, že by sa voči nemu uplatnil niektorý z výpovedných dôvodov. Právna úprava zmlúv (§ 74 zákona) je kogentnej povahy a výpovedné dôvody sú taxatívne stanovené (§ 74 ods. 14 zákona). Písomná výpoveď zmluvy je významný jednostranný právny úkon, ktorý smeruje k zániku zmluvného vzťahu. Smeruje k zániku zmluvného vzťahu, na ktorý je prijímateľ bytostne odkázaný.

Preto je potrebné pre lepšie zabezpečenie dôkaznej situácie a osobitne pre určenie začiatku plynutia času určiť formu odoslania resp. dôjdenia prejavu vôle. Forma odoslania prejavu vôle v podobe zásielky do vlastných rúk dôslednejšie chráni záujem adresáta a nie je právnomu poriadku cudzia (porovnaj napríklad § 38 Zákonníka práce).

Ďalej sa v návrhu zákona určuje povinnosť písomnú výpoveď doručiť aj dôverníkovi a súdom ustanovenému opatrovníkovi do vlastných rúk. Daná zmena má za cieľ zlepšiť postavenie prijímateľa sociálnej služby v tom, že prijímateľ bude môcť včasne konzultovať význam výpovede a prípade sa poradiť o možnosti brániť sa voči účinkom výpovede na súde.

Bod 7

Rovnako ako zmeny navrhnuté v bode 6, aj zmeny v bode 7 reagujú na odkázanosť a význam prijímateľa na pobytovú sociálnu službu. Zmeny reagujú na prax, že poskytovateľ sociálnej služby sa snažil využiť vágnosť výpovedného dôvodu - hrubé porušovanie dobrých mravov. Z tohto dôvodu sa navrhuje ako hmotnoprávna podmienka platnosti výpovede potreba doručiť písomné upozornenie na možnosť výpovede. Až v prípade, že prijímateľ sociálnej služby napriek upozorneniu neupustí od hrubého porušovania dobrých mravov, možno uplatniť tento výpovedný dôvod. Cieľom je, aby prijímateľ sociálnej služby v písomnosti bol presne oboznámený s tým aké konkrétne správanie prijímateľa v ponímaní poskytovateľa napĺňa skutkovú podstatu správania, ktorým sa hrubo porušujú dobré mravy. Navrhovaný koncept nie je právnomu poriadku cudzí. Podobné ustanovenie obsahuje aj § 711 ods. 2 Občianskeho zákonníka, ktorý pri výpovedi nájmu bytu ukladá, že dôvod výpovede sa musí vo výpovedi skutkovo vymedziť tak, aby ho nebolo možné zameniť s iným dôvodom. Rovnako ako v bode 5, navrhuje sa, že upozornenie sa má doručiť prijímateľovi sociálnej služby do vlastných rúk. Legislatívnu inšpiráciou pre dané ustanovenia je rakúska právna úprava - konkrétne niektoré ustanovenia v spolkovom zákone na ochranu spotrebiteľa (*Bundesgesetz vom 8. März 1979, mit dem Bestimmungen zum Schutz der Verbraucher getroffen werden (Konsumentenschutzgesetz – KSchG)*), ktorý obsahuje v ustanoveniach § 27b až 27i právnu úpravu zmlúv medzi pobytovým zariadením a prijímateľom služby (*Verträge zwischen Heimträgern und –bewohnern –*).

Body 8 a 9

Legislatívno-technická zmena.

³ Porovnaj vyššie Správu o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky za rok 2019, Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky, Bratislava 2020.

Bod 10

Prechodné ustanovenie súvisí s novelizačným bodom 2. Aby sa odstránili interpretačné problémy vyjadruje sa, že ak bol poskytovateľ sociálnej služby alebo zamestnanec poskytovateľa sociálnej služby do účinnosti návrhu zákona ustanovený ako opatrovník, môže vykonávať svoje práva a povinnosti vyplývajúce z opatrovníckeho vzťahu. Ustanovením sa garantuje nedotknuteľnosť vykonateľnosti súdnych rozhodnutí.

Body 11 a 12

Na základe poznatkov gestora zákona t.j. Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky bolo odporučené predkladateľom návrhu zákona vykonať terminologické spresnenie slova „nepretržitý dohľad“ v prílohe č. 3 a č. 4 zákona. Podľa poznatkov a názoru gestora problematické je to, že používanie týchto slov nie je správne a odporuje štandardnému chápaniu právneho konceptu „náležitý dohľad“ podľa § 422 Občianskeho zákonníka. Pojem „náležitý dohľad“ je ustálený právny pojem a koncept v prípade zodpovednosti za škodu, ktorý je i štandardným spôsobom interpretovaný v rozhodovacej praxi súdov. Ide najmä na rozhodnutie Najvyššieho súdu zo dňa 17. 12. 1968, sp. zn. 3 Cz 57/68, uverejnené pod číslom 4/1970 v Zbierke súdnych rozhodnutí a stanovísk, podľa ktorého: *„Náležitým dohledem“ ... není možno rozumět takový dohled, který by byl za normálních okolností osobami dohledem povinnými vykonáván stále, nepřetržitě a bezprostředně (na každém kroku)...v takovém případě by byla zákonem předpokládaná možnost zproštění odpovědnosti těchto osob prakticky vyloučena. Při úvaze o tom, zda osoby dohledem povinné náležitý dohled nezanedbaly, je nutno vzít zřetel i na některé okolnosti týkající se osoby podléhající dohledu (např. věk, povahové vlastnosti a celkové chování“.*

K Čl. II

Navrhuje sa účinnosť od 1. júna 2021 okrem čl. I bodov 4 a 9, ktoré nadobúdajú účinnosť 1. januára 2022.